

اسنادی از

مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ ها

به کوشش

علیرضا طایی توانی

لیدر اصلی

سید محمد حسین محمدی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اسنادی از

مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

به کوشش

علیرضا ملایی توانی

لیدا ملکی

سید محمدحسین محمدی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۹۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، صندوق پستی ۶۴۱۹-۱۴۱۵۵، تلفن: ۳-۸۸۰۴۶۸۹۱، فکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

اسنادی از مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

به کوشش: علیرضا ملایی توانی، لیدا ملکی، سیدمحمدحسین محمدی

مدیر انتشارات: ناصر زعفرانچی

مسئول فنی: عرفان بهاردوست

ناظر چاپ: مجید اسماعیلی زارع

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: تفرید

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

سرشناسه: ملایی توانی، علیرضا، ۱۳۴۹ -

عنوان و نام پدیدآور: اسنادی از مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها/به کوشش علیرضا ملایی توانی، لیدا ملکی، سیدمحمدحسین محمدی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ش، ۳۱۷ص: مصور، جدول.

شابک: 978-964-426-935-6

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: ایران. وزارت فرهنگ و آموزش عالی. مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

شناسه افزوده: ملکی، لیدا، ۱۳۳۸ -

شناسه افزوده: محمدی، سیدمحمدحسین، ۱۳۶۰ -

شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

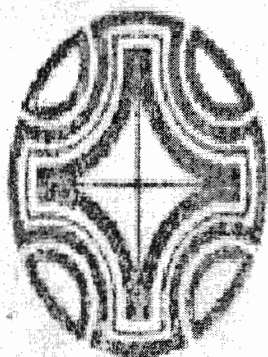
شناسه افزوده: Research Institute for Humanities and Cultural Studies

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ م/۴۰۶م/۲۱۴۶ LGR

رده بندی دیویی: ۳۷۸/۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۹۴۰۳۴

Iranian Centre for the Study of Civilisations

فهرست مطالب

مقدمه ..... م

فصل اول: اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

۱. اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۳

فصل دوم: تشکیلات سازمانی و ساختار اداری

۲. درخواست انتقال آقای شایگان از دانشگاه تهران ۱۳

۳. درخواست انتصاب اعضای هیأت مدیره و مدیر عامل مرکز ۱۴

۴/۱. طرح ایجاد و تأسیس سازمان متولی پژوهش‌های علوم انسانی با تجمیع

مؤسسات وابسته بنیاد فرح ۱۵

۴/۲. طرح ادغام مؤسسات پژوهشی وابسته به دفتر مخصوص ۱۹

۴/۳. تأسیس بنیاد فرهنگ و هنر ایران در سال ۱۳۵۸

و واگذاری امور مؤسسات بنیاد فرح ۲۴

فصل سوم: فعالیت‌ها و اقدامات علمی و پژوهشی

۵/۱. درخواست تهیه نگاتیو از مؤسسه آسیایی دانشگاه پهلوی ۲۹

۵/۲. درخواست ارائه تسهیلات گمرکی جهت مأموریت آقایان شایگان و بهروزان ... ۳۰

۵/۳. درخواست از گمرک فرودگاه مهرآباد برای ایجاد تسهیلات جهت مأموریت

اسدالله بهروزان ۳۱

۵/۴. درخواست صدور معرفی نامه گمرکی برای مأموریت اسدالله بهروزان ۳۲

۵/۵. گزارش آرشیو فیش‌های دکتر اکرم‌ن در مؤسسه آسیایی دانشگاه پهلوی ۳۳

- ۵/۶. مأموریت اسدالله بهروزان برای تحویل ۳ نسخه نگاتیو آرشیو مؤسسه آسیایی دانشگاه پهلوی ۳۵
- ۵/۷. درخواست ارائه تسهیلات گمرکی جهت انتقال نگاتیوهای آرشیو مؤسسه آسیایی از آلمان ۳۶
- ۵/۸. درخواست عدم بازرسی نگاتیوهای آرشیو مؤسسه آسیایی در فرودگاه مهرآباد ۳۸
۶. گزارش سفر کاری مدیرعامل مرکز آقای شایگان به فرانسه در آذر ماه ۱۳۵۵ ..... ۳۹
۷. طرح تأسیس انجمن باغ فردوس به منظور مرکزی برای تبادل نظر درباره مسائل فرهنگی ایران ۴۳
- ۸/۱. موضوع و مدعین همایش بین فرهنگی مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۴۷
- ۸/۲. دعوت اندیشمندان بین المللی جهت پاسخ به پرسش موضوع نخستین سمپوزیوم مرکز ۴۸
- ۸/۳. برنامه مقدماتی برگزاری همایش مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۵۰
- ۸/۵. برنامه اولین همایش بین المللی مرکز ۶۰
- ۸/۶. مکاتبه با هتل هیلتون و شاه عباس اصفهان جهت اسکان مدعین همایش ۶۳
۹. درخواست ارسال عکس‌های اسدالله بهروزان جهت برپایی نمایشگاهی در مرکز ۶۵
- ۱۰/۱. دعوت آقای شایگان به بلغارستان جهت شرکت در همایش معرفی فرهنگ‌های جهان ۶۶
- ۱۰/۲. موافقت با حضور آقای شایگان در بلغارستان جهت شرکت در همایش فرهنگ‌های جهان ۶۷
۱۱. تقدیر مدیران مرکز از رضا قطبی مدیر عامل رادیو و تلویزیون ملی ۶۸
- ۱۲/۱. بورسیه عبدالاحد بهار در رشته فلسفه و تفکر اسلامی ۶۹
- ۱۲/۲. درخواست اجرای بورس عبدالاحد بهار در زمینه تصوف اسلامی پس از انقلاب اسلامی ۷۰
- ۱۲/۳. درخواست ادامه بورس عبدالاحد بهار در زمینه تصوف اسلامی ۷۱

۱۲/۴. گزارش وضعیت بورسیه عبدالاحد بهار در مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها در سال	۱۳۵۸
۷۲.....	
۱۳/۱. درخواست اجرای برنامه های علمی در زمینه فلسفه و ریاضی	۷۴.....
۱۳/۲. گزارش سمینارهای فلسفه ریاضی	۷۶.....

فصل چهارم: صورت جلسات هیأت مدیره و جلسات داخلی مرکز

۱۴. صورت جلسه هیأت مدیره مرکز در تاریخ ۳ بهمن ماه ۱۳۵۵	۸۷.....
۱۵. جلسه هیأت مدیره مرکز در تاریخ ۵ خرداد ۱۳۵۶	۸۹.....
۱۶. صورت جلسه هیأت مدیره مرکز در تاریخ ۲۲ مرداد ۱۳۵۶	۹۱.....
۱۷. صورت جلسه هیأت مدیره مرکز در ۲۷ تیر ماه ۱۳۵۷	۹۲.....
۱۸. صورت جلسه دومین جلسه داخلی مرکز در تاریخ ۲۴ مهر ماه ۱۳۵۷	۹۴.....
۱۹. صورت جلسه داخلی مربوط به رسیدگی به وضع کارکنان مرکز در تاریخ ۴ آذر	
ماه ۱۳۵۷	۹۹.....
۲۰. صورت جلسه اولین نشست هیأت مدیره مرکز پس از استعفای آقای	
شایگان ۱۴ آذرماه ۱۳۵۷	۱۰۳.....

فصل پنجم: گزارش عملکرد بخش های مرکز

۲۱. گزارش فعالیت های مرکز در سال ۱۳۵۵	۱۱۷.....
۲۲. گزارش فعالیت های بخش های مختلف مرکز در سال ۱۳۵۶	۱۲۲.....
۲۳. درخواست گسترش فضایی کتابخانه در طبقه اول ساختمان مرکز	۱۳۴.....
۲۴. گزارش وضعیت کتابخانه مرکز و تجهیزات آن	۱۳۵.....
۲۵. برنامه انتشاراتی مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها	۱۴۰.....
۲۶. خلاصه ای از برنامه های رسانه های گروهی مرکز در سال های ۱۳۵۷-۱۳۵۸	۱۴۳.....
۲۷. گزارشی از فعالیت های مرکز و برنامه فعالیت های دو سال آینده	۱۴۶.....
۲۸. گزارش تفصیلی فعالیت های مرکز در سال ۱۳۵۷	۱۵۶.....
۲۹. گزارش عملکرد مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها در آبان و آذر ماه ۱۳۵۸	۱۶۶.....
۳۰. گزارش عملکرد اسفندماه ۱۳۵۸ مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها	۱۷۴.....
۳۱. گزارش واحد انتشارات و ویرایش مرکز	۱۸۰.....

۳۲. نکاتی درباره ادغام کتابخانه‌های مؤسسات فرهنگی ۱۸۲

۳۳. گزارش وضعیت کتابخانه مرکز پس از ادغام کتابخانه‌های مؤسسات فرهنگی ۱۸۴

فصل ششم: امور اداری و مالی

۳۴. آیین‌نامه مالی مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۱۹۱

۳۵. گزارش جامع مالی مرکز ۱۹۶

۳۶. درخواست شرکت در دوره‌های آموزشی مدیریت صنعتی ۱۹۸

۳۷. درخواست مساعدت از بنیاد فرح در خصوص کتابخانه مرکز ۱۹۹

۳۸. ارزیابی حقوق و پیش‌بینی وضعیت بودجه کارکنان مرکز ۲۰۱

۳۹. فهرست کارکنان و حقوقشان و محل تامین بودجه مرکز ۲۰۷

۴۰. دستورالعمل حفاظت بنیاد فرح به مؤسسات تابعه در خصوص پارک خودروی

کارکنان ۲۱۴

۴۱. گزارش نحوه هزینه کرد بودجه سال ۱۳۵۸ مؤسسات وابسته بنیاد فرح ۲۱۶

۴۲. آیین‌نامه امور اداری و استخدامی بنیاد فرهنگ و هنر ایران در سال ۱۳۵۸ ..... ۲۱۹

فصل هفتم: ساختمان مرکز ایرانی

۴۳. در نظر گرفتن خانه مرحوم مشیرالدوله جهت تشکیل مرکز به دستور فرح ۲۴۱

۴۴. اجاره ملک برای مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها و مبلغ اجاره ۲۴۳

۴۵. گزارش وضعیت ملک مورد اجاره از طرف مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۲۴۴

۴۶. دستور تخلیه ملک مورد اجاره مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۲۴۶

۴۷. قرارداد اجاره ملک بین بنیاد فرح و مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ۲۴۷

۴۸. درخواست افزایش بودجه سالانه مرکز پس از انقلاب اسلامی ۲۵۰

فصل هشتم: اختلاف نظر هیأت مدیره با مدیر عامل مرکز

۴۹. توضیحات و یادآوری آقای شایگان در خصوص قلمرو فعالیت‌ها و حیطه پژوهشی

مرکز ۲۵۵

۵۰. گزارش اختلافات هیأت مدیره با مدیر عامل مرکز در سال ۱۳۵۷ ..... ۲۵۸

۵۲/۲. رد استعفا نامه آقای شایگان مدیر عامل مرکز از سوی هیأت مدیره در آبان

۱۳۵۷ ..... ۲۶۵

فهرست مطالب ک

۵۲/۳. موافقت با استعفا نامه آقای شایگان مدیر عامل مرکز از سوی هیأت مدیره در	
آذر ۱۳۵۷.....	۲۶۶
۵۳. صورت جلسه مورخ ۱ آذر ماه ۱۳۵۷ پس از استعفای آقای شایگان.....	۲۶۷
۵۴. گزارش وضعیت مرکز پس از استعفای آقای شایگان و مصوبات هیأت مدیره در	
خصوص آن.....	۲۷۲
پیوست‌ها.....	۲۷۵

مقدمه

تأسیس مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها ریشه در یک تفکر عمیق ایران‌گرایانه و جهان‌گرایانه داشت که از یک سو، بر شناخت فرهنگ‌های مجاور و فرهنگ‌های مسلط و تحت سلطه جهانی مبتنی بود و از دیگر سو، بر شناخت جایگاه واقعی ایران در متن فرهنگ‌های دیگر تاکید داشت. انگیزه تأسیس چنین مرکزی هنگامی قوت گرفت که حکومت پهلوی قصد داشت تأثیر فرهنگی ایران را به عنوان یکی از قدرتهای بزرگ فرهنگی جهان به مردم دنیا بشناساند. این باور در درون ساختار حکومت شکل گرفته بود که ایران مرکز میانجی تمدن‌های سه قاره بزرگ آسیا، اروپا و آفریقا است و تمدنی است که در برخی از دوران‌های تاریخی نقش مسلطی بر فرهنگ این قاره‌ها ایفا کرده است. هرچند در دوره جدید نقش تمدنی و فرهنگی ایران کم رنگ شده است اما دولت و ملت ایران باید بکوشند در راه افزایش نقش بین‌المللی و بین‌قاره‌ای ایران به عنوان یک تمدن زنده، پویا، اثرگذار و نقش‌آفرین مجدانه گام بردارند تا ضمن بازتعریف موقعیت ایران، بستر را برای گفت‌وگو و تفکر فلسفی درباره ماهیت فرهنگ‌ها فراهم آورد تا از رهگذر تحلیل فلسفی فرهنگ‌های غربی و غیرغربی و شناخت آن‌ها بتوان علل مرعوب شدن تمدن‌ها در برابر غرب را بررسی کرد.

البته این مرکز بسیار دیر تأسیس شد هنوز بسیاری از برنامه‌های آن به ثمر ننشسته

بود که انقلاب اسلامی به وقوع پیوست. در فضای پسا انقلابی ایران بسیاری از نهادهای پژوهشی و فرهنگی دوره پهلوی کارکرد خود را از دست دادند. بنابراین ارزیابی عملکرد آن به عوامل مختلفی بستگی دارد که در درون این مجموعه، بسیاری از اسناد و مدارک آن عرضه شده است.

۱. تأسیس مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

اندیشه ایجاد مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها به دهه ۱۳۵۰ باز می‌گردد. به نظر می‌رسد برای ریشه‌یابی و فهم علل تأسیس چنین نهادی باید از سه رهیافت سیاسی، اقتصادی و اندیشه‌ای به موضوع نگریست: از نظر منطق سیاسی، در این دهه جایگاه بین‌المللی ایران در صحنه قدرت جهانی و منطقه‌ای شدت افزایش یافت، ایران با خریدهای کلان تسلیحاتی به تقویت ارتش پرداخت و نیز با اتخاذ یک سیاست خارجی فعال، جای خالی بریتانیا را در خلیج فارس پُر کرد و از این طریق به ایفای نقش در منازعات منطقه‌ای پرداخت. شاه جایگاه ایران را به گونه‌ای تعریف کرد که در پیوند با نیکسون و کسینجر نفوذ شوروی را در منطقه خلیج فارس کاهش داد، جایگاه ایران را از نقش یک دولت متکی به شریک آمریکا در جنگ سرد تبدیل کرد و از این طریق بر روابط متحدان مسکو و واشنگتن تأثیر نهاد. شاه دیگر یک ناظر بی‌طرف در کشاکش ایدئولوژیکی و اقتصادی جهان نبود بلکه به مثابه بازیگری فعال بود که از جایگاه ابرقدرت‌ها به سود کشورش بهره می‌جست و سازوکار روابط ایران با غرب را نسبت به دهه قبل تغییر داد و بدین سان بر فراتر از مرزهای ایران اثر نهاد.^۱

از نظر اقتصادی، در اواخر دهه ۱۳۴۰ به این سو به ویژه در پی جنگ اعراب و اسرائیل قیمت نفت به شکل فزاینده‌ای افزایش یافت و درآمدهای ارزی ایران چند برابر شد. این

۱. رهام الوندی، نیکسون، کسینجر و شاه، ترجمه غلامرضا علی‌بابائی، تهران، کتاب پارسه، ۱۳۹۵، ص

درآمدها دست دولت را برای انجام طرح‌های بزرگ اقتصادی، صنعتی و خریدهای نظامی و همچنین طرح‌های فرهنگی بازگذاشت. بدین ترتیب، منابع و امکانات مالی مناسبی برای پرداختن به ایده‌های ایران‌گرایانه در سطحی جهانی فراهم آمد.

از نظر تفکر فلسفی، تأسیس مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها از این پرسش فلسفی برخاست که چرا تمدن‌های بزرگ آسیایی که روزگاری آن‌قدر با یکدیگر نزدیک بودند، امروز تا این اندازه نسبت به هم بیگانه‌اند؟ تردیدی نیست که پاسخ به این پرسش مستلزم تأمل دربارهٔ فرهنگ‌ها و شناخت ویژگی‌ها، اختصاصات، روح و سرشت تمدن‌ها بود. مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها، قصد داشت در همین عرصه‌ها فعالیت کند و در زمینه شناسایی فرهنگ‌های کهن و نو و ایجاد امکان ارتباط میان اهل نظر و تحقیق درقاره‌های گوناگون گام بردارد و در این مسیر از راه‌های متنوعی اعم از تشکیل مجامع بحث و نظر، ترجمه آثار و متن‌های اساسی و نیز پژوهش‌های پژوهندگان و متفکران ایرانی و غیرایرانی تلاش کند. از آن جا که امکان پرداختن همزمان به همهٔ فرهنگ‌ها و تمدن‌ها از عهدهٔ مرکز خارج بود، ناگزیر باید برای بررسی تمدن‌ها اولویت‌هایی مشخص می‌شد. برای این منظور ارتباط دوباره با تمدن‌های آسیایی، به مهمترین اولویت و موضوع فعالیت مرکز تبدیل شد، زیرا تمدن‌های بزرگ آسیائی و غیرغربی هم از یک سنت تاریخی بزرگ برخوردار بودند و هم سهمی آشکار در شکل‌دهی به میراث عمومی بشر داشتند. در میان تمدن‌های بزرگ آسیایی، توجه مرکز در مرحلهٔ اول به چهار کانون بزرگ تمدنی آسیا، یعنی ایران و اسلام، هند، چین و ژاپن جلب شد و در مرحله دوم به قاره آفریقا و در مرحله سوم به فرهنگ‌های آمریکای لاتین.^۱

به هر حال آگاهی از این دورماندگی تمدن‌ها از اصل خویش و بیگانگی با خود و همسایه از مهم‌ترین دغدغه‌ها و انگیزه‌های تأسیس مرکز ایرانی مطالعهٔ فرهنگ‌ها بود که سرآغازی برای بازنندیشی و پی بردن به علل و جهات پیوندها و گسست‌های آن‌ها

محسوب می‌شد. لازمه این کار آن بود که هر یک از این فرهنگ‌ها و تمدن‌ها به ریشه‌های خود بازگردند و بنیاد تاریخی خود را از نو جستجو کنند. با جستجوی آن بنیاد ناگزیر مسئله ارتباط‌های تاریخی و سرچشمه‌های پیوستگی آنها با یکدیگر و معنای بیگانگی آنها نسبت به یکدیگر روشن می‌شد، زیرا این فرهنگ‌ها همگی در جهت یک سرنوشت پیش می‌رفتند که از سوی تمدن جهانگیر و قاهر بر آنها تحمیل شده بود و از اینرو، در عین گسستگی از یکدیگر و قطع رشته‌های پیوند گذشته، از جهت سرنوشت مشترک می‌توانند در یکدیگر تأمل کنند. ایران به عنوان حلقه رابط آسیای بزرگ و دنیای غرب می‌توانست، با آگاهی از نقش حساس تاریخی خود، دوباره این رابطه را برقرار کند و به این خودآگاهی تاریخی مدد رساند. از نگاه بنیانگذاران مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها برای ارزیابی دگرگونی‌هایی که اکنون جهان در معرض آن بود، می‌بایست مطالعه‌ای در سه جهت زیر انجام شود:

۱- شناسایی وجوه شاخص و غالب تفکر ایرانی، به عبارت دیگر، جایگاه بینش ایرانی در آسیا و جهان.

۲- شناسایی عمقی ماهیت تمدن غربی، به عنوان تمدن غالب در جهان امروز و آرمان‌های جهانگیر آن.

۳- شناسایی هر یک از تمدن‌های آسیایی و وجه اشتراک آنها و تحقیق در اینکه آیا می‌توان در برابر سیر تفکر غربی، از یک جوهر مشترک اندیشه آسیایی سخن به میان آورد.^۱

بدین ترتیب، پس از فراهم آمدن بسترهای نظری و عملی تأسیس مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها، هیأت مدیره مرکز و هیأت موسسان از سال ۱۳۵۵ پس از یک سال گفتگوی علمی و نشست‌های مستمر به تدوین اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها پرداخت تا مقدمات اجرائی آن فراهم آورد. سرانجام در سال ۱۳۵۶ مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها به

فرمان فرح پهلوی به منظور مطالعه و پژوهش در شناخت فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و معرفی و روابط آنها با یکدیگر و ایجاد گفتگویی بارور میان فرهنگ‌های جهان با تأکید خاص بر نقش و جایگاه فرهنگ و تمدن ایرانی تأسیس شد. این مرکز به عنوان یک نهاد فکری و فرهنگی در حوزه علوم انسانی ایران فعالیت می‌کرد و از نظر سازمانی وابسته به بنیاد فرح پهلوی بود.

۲. هدف‌ها و عملکرد مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها به موجب اساسنامه‌ای که برای آن تدوین شده بود وظایف مهمی بر عهده داشت که در حقیقت برنامه راهبردی مرکز را نشان می‌داد. مهم‌ترین محورهای این برنامه کلان عبارت بودند از:

الف - معرفی میراث فرهنگی و تمدنی جهان از راه برگزاری نمایش‌ها و انتشارات چند رسانه‌ای (فیلم، کاست، کتاب و غیره) به زبان فارسی و زبان‌های دیگر و هر روش دیگری که مؤثر باشد.

ب - بررسی تمدن‌ها و فرهنگ‌های آسیایی و غیرآسیایی و شناخت وجوه اشتراک و افتراق آنها.

پ - بررسی و شناخت عناصر غالب فرهنگ و تمدن غربی و نتایج حاصل از برخورد آن با تمدن و فرهنگ ایرانی، آسیایی و سایر فرهنگ‌ها.

ت - شناسایی روند و کیفیت تحولات اجتماعی ناشی از برخورد فرهنگ‌ها و تمدن‌ها.

ث - بررسی و شناخت و معرفی آنچه که از خلال برخورد تمدن‌ها و فرهنگ‌ها می‌تواند منشاء خلاقیت و تحرک فکری و ارتقای فرهنگ ملی باشد.

ح - همکاری در برقراری تماس با مراجع پژوهش فرهنگی داخلی و خارجی به منظور مبادله اطلاعات و آمار و متخصصان و پژوهشگران و انجام دادن پژوهش‌های مشترک تطبیقی.

ج - برگزار کردن نشست‌ها، همایش‌ها و کنگره‌های علمی و تخصصی در حوزه پژوهش‌های فرهنگی

ح - دعوت از دانشمندان و پژوهشگران برجسته جهانی برای همکاری در باب طرح‌ها و فعالیت‌های مرکز.

فراهم کردن امکانات آموزشی و پژوهشی برای علاقمندان به موضوع این مرکز و کمک به ایجاد مراکز مشابه در جهان.^۱

انجام تحقیقات علمی در چارچوب برنامه راهبردی مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها مهم‌ترین وظایف تعریف شده مرکز بود. مرکز در دوران کوتاه حیات خود در چند حوزه گوناگون اقدامات مهمی انجام داد که مهمترین آن‌ها عبارت بود: نخست، از انجام طرح‌های پژوهشی متعدد، برای تحقق این امر، مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها چندین قرارداد پژوهشی با محققان برجسته آن روز کشور منعقد نمود که تعداد آن‌ها در سال ۱۳۵۷ بالغ بر ۸۱ طرح بود. دوم، برگزاری یک نشست بزرگ بین‌المللی و طرح اندیشه گفت‌وگوی تمدن‌ها و برنامه‌ریزی برای همایش دوم که به خاطر بروز بحران انقلاب در ایران ناکام ماند. سوم، برگزاری سلسله‌ای از سخنرانی‌های تخصصی در حوزه فرهنگ و تمدن ایرانی و نیز فرهنگ آسیائی. چهارم، انتشار چندین کتاب اثرگذار در قالب برنامه‌های راهبردی مرکز. پنجم، تأسیس یک کتابخانه تخصصی معتبر به عنوان پایگاهی برای مطالعات فرهنگی در ایران.

۳. انگیزه و روش تدوین این اثر

تردید نیست که بررسی کارنامه و عملکرد این نهاد برای فهم تاریخ اکنون ما و به ویژه مسیر آینده نهادهای علمی و فرهنگی بسیار مهم است. اما هرگونه مطالعه‌ای در این زمینه نیازمند دسترسی به اسناد و مدارک معتبری است که در چرخه نظام اداری این

۱. برای اطلاع بیشتر بنگرید به: اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها.

سازمان‌ها تولید شده و برجای مانده است. از آنجا که تا کنون اسناد و مدارک این مرکز انتشار نیافته، هرگونه کار پژوهشی پیرامون آن بسیار دشواری‌ها و با کاستی‌های منبع-شناختی فراوانی روبه‌رو خواهد بود.

بی‌گمان مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها یکی از نهادهای مهم و فعال در عرصه علوم انسانی کشور در دهه ۱۳۵۰ خورشیدی است که پس از انقلاب به همراه یازده نهاد علمی و فرهنگی برجای مانده از دوره پهلوی به هم پیوستند و از ادغام و تجمیع آن‌ها پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی شکل گرفت. اما مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها پس از پیوستن به پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی از ادامه حیات بازماند. از همین رو، بخش مهمی از اسناد و گزارش‌های مرتبط با مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها در بایگانی راکد پژوهشگاه علوم انسانی باقی مانده است که امروز پس از نزدیک به ۴۰ سال به انتشار بخشی از این اسناد و گزارش‌ها مبادرت ورزیده‌ایم تا با بررسی آن‌ها برخی از ابعاد و کارکردهای این بنیاد آشکار شود و ذهن اندیشمندان و پژوهشگران عرصه فرهنگ و علوم انسانی در ایران و سایر کشورهای آسیایی را به تأمل و تحقیق پیرامون آن وادارد.

در پرتو مطالعه و تحلیل این اسناد می‌توان هم انگیزه‌ها و علل تاسیس مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها و هم کارنامه، اقدام‌ها و دستاوردهای علمی و فرهنگی آن را باز شناخت و هم پیوند آن‌ها با نهاد قدرت و ایدئولوژی رسمی را تحلیل کرد و به انبوهی از ابهام و پرسش‌های ایجاد شده پیرامون آن پاسخ گفت و افق‌های بیشتری به سوی پژوهش‌های فرهنگی گشود. افزون براین، با واکاوی تجربه و میراث علمی و پژوهشی این نهاد می‌توان بر غنای فرهنگی و توسعه علوم انسانی کشور همت گماشت و راه‌های نیموده و متوقف مانده آن را با بررسی‌های انتقادی دوباره پیمود و از این تجربه برای نقش‌آفرینی فرهنگی و پژوهشی در سطح آسیا و جهان بهره برد.

تاکنون هیچ پژوهشی پیرامون مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها و عملکرد آن صورت نگرفته است و با توجه به کوتاه بودن دوره فعالیت این مرکز در دوره پهلوی و گستری که

پس از انقلاب آن در مسیر فعالیت آن پدید آمد، شناخت قابل توجهی دربارهٔ انگیزه‌های تأسیس و عملکرد آن وجود ندارد. با عنایت به فقر داده‌های تاریخی، مجموعهٔ پیش‌رو به سهم خود می‌کوشد پاره‌ای از این ابهام‌ها را کاهش دهد و عرصه را برای مطالعات گسترده‌تر و تخصصی‌تر پیرامون این مرکز بگشاید. اسناد مندرج در این اثر از درون حدود ۲۰۰۰ برگ از اسناد اسکن شده پژوهشگاه گزینش و ساماندهی شده است. هدف تدوین - کنندگان این اسناد گردآوری و انعکاس بخشی از تلاش‌های مرکز ایرانی مطالعهٔ فرهنگ - ها است. از این رو، در گزینش اسناد بیشتر بر فعالیت‌های نهادی، جهت‌گیری‌های فکری و فرهنگی، فعالیت‌های پژوهشی، دستاوردها، ساختار اداری و سیر تحولات آن تأکید شده است. در انتشار این اسناد کوشیده‌ایم از ورود به پرونده پرسنلی افراد و کارکنان این سازمان خودداری گردد و در عوض بر فعالیت‌های سازمانی و نهادی تمرکز شود. بنابراین اگر گاه نامی از افراد به میان آمده است هرگز به معنای سوگیری عامدانه و نمایانگر تأیید یا رد اقدام‌ها و عملکرد آن‌ها نمی‌باشد.

در اینجا لازم می‌دانیم از گردانندگان و رؤسای پیشین و کنونی پژوهشگاه علوم انسانی که مستقیم یا غیرمستقیم امکان انتشار این اثر را فراهم آورده‌اند قدردانی کنیم. در آغاز باید قدردان زحمات‌های زنده‌یاد دکتر محمود بروجردی، رئیس پژوهشگاه در سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۷۰ خورشیدی باشیم، که با مدیریت و درایت خود، مانع از نابودی این مجموعه اسناد شدند. سپس از سرکار خانم دکتر حکمی و دکتر مهدی گلشنی، دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی رؤسای پیشین پژوهشگاه یاد کنیم که در حفظ این میراث گرانبها در حد توان کوشیدند. در همین جا باید از تلاش‌های دکتر دکتر شهرام یوسفی‌فر در جایگاه معاونت پژوهشی و روابط بین‌الملل وقت پژوهشگاه که نخستین گام‌ها را در مسیر گردآوری، احیاء و اسکن این اسناد برداشتند بستاییم.

افزون بر این بزرگواران باید از همراهی مسئولان کنونی پژوهشگاه یاد کنیم که بدون پشتیبانی آن‌ها انتشار و تدوین این اثر به سرانجام نمی‌رسید. در ابتدا بر خود فرض می‌دانم

بر روح روان‌شاد دکتر صادق آیین‌وند درود بفرستم و رحمت الهی را برایشان مسئلت کنیم. از دکتر حسینعلی قبادی - معاون پیشین پژوهشی - و سرپرست فعلی پژوهشگاه که هم در تصویب این موضوع و فراهم آوردن مقدمات انتشار این اثر همواره پشتیبان و مشوق ما بوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاریم. همچنین از دکتر سیدمهدی موسوی کوهپر معاون وقت اداری مالی که برای نخستین بار امکان دسترسی به بایگانی و اسناد مهم حوزه اداری را فراهم آوردند، همچنین از مساعدت‌های جناب آقای دکتر سید سجاد علم‌الهدی، سرکار خانم دکتر اشرف بروجرودی معاون محترم فرهنگی و دکتر سیدمحمدرحیم ربانی‌زاده معاون محترم اداری مالی و آقای دکتر محسن علوی‌پور رئیس حوزه ریاست پژوهشگاه که با تشویق‌های خود ما را در تدوین این اثر پشتیبانی کرده‌اند از صمیم دل تشکر کنیم و توفیقات روزافزون این بزرگواران را از درگاه خداوند منان آرزو نماییم. در پایان باید از آقای ناصر زعفرانچی، که با گشاده‌روئی در انتشار این مجموعه در آستانه بزرگداشت پنجاهمین سالگرد تاسیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و گرامیداشت هفته پژوهش در سال ۱۳۹۴ مجدانه تلاش نموده‌اند، قدردانی می‌کنیم.

مؤلفان

تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اسفند ۱۳۹۵

فصل اول

اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

[اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها]

[بنیاد شهبانو فرح]

اساسنامه مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها

ماده ۱- هدف:

به فرمان علیاحضرت فرح پهلوی شهبانوی ایران و تحت ریاست عالیه معظم‌لها به منظور مطالعه و پژوهش در شناخت فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و معرفی و روابط آنها با یکدیگر و ایجاد گفتگویی بارور میان فرهنگ‌های جهان با تأکید خاص بر نقش و موضع فرهنگ و تمدن ایرانی سازمانی به نام مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها وابسته به بنیاد شهبانو فرح تأسیس می‌گردد.

ماده ۲- وظایف:

وظایف مرکز به قرار زیر است:

الف - معرفی میراث فرهنگی و تمدن‌های جهان از راه برگزاری نمایش‌ها و انتشارات چند رسانه‌ای (فیلم، کاست، کتاب و غیره) به زبان فارسی و زبان‌های دیگر و هر روش دیگری که مؤثر باشد.

ب - بررسی تمدن‌ها و فرهنگ‌های آسیایی و غیرآسیایی و شناخت وجوه اشتراک و افتراق آنها.

پ - بررسی و شناخت عناصر غالب فرهنگ و تمدن غربی و نتایج حاصل از برخورد آن با تمدن و فرهنگ ایرانی، آسیایی و سایر فرهنگ‌ها.

ت - شناسایی روند و کیفیت تحولات اجتماعی ناشی از برخورد فرهنگ‌ها و تمدن‌ها.

ث - بررسی و شناخت و معرفی آنچه که از خلال برخورد تمدن‌ها و فرهنگ‌ها می‌تواند منشاء خلاقیت و تحرک فکری و ارتقای فرهنگ ملی باشد.

ح - همکاری جهت برقراری تماس با مراجع پژوهش فرهنگی داخلی و خارجی به منظور مبادله اطلاعات و آمار و متخصصان و پژوهشگران و انجام دادن پژوهش‌های مشترک تطبیقی.

ج - برگزار کردن مجامع علمی و تخصصی در حوزه پژوهش‌های فرهنگی

ح - دعوت از دانشمندان و پژوهشگران برجسته جهانی برای همکاری در باب طرح‌ها و فعالیت‌های مرکز.

فراهم کردن امکانات آموزشی و پژوهشی برای علاقمندان به موضوع این مرکز و کمک به ایجاد مراکز مشابه در جهان.

ماده ۳- اقامتگاه:

اقامتگاه قانونی مرکز در تهران است. مرکز می‌تواند با تصویب هیأت مدیره شعبی در سایر نقاط ایران و جهان تأسیس نماید.

ماده ۴- تابعیت و مدت:

مرکز سازمانی است غیرانتفاعی با تابعیت ایرانی که برای مدت نامحدودی تشکیل گردیده است.

ماده ۵- ارکان سازمان:

الف - هیأت مؤسس

ب - شورای بین‌المللی

ج - هیأت مدیره

د - مدیرعامل

هـ - بازرس

ماده ۶- هیأت مؤسس:

۱- بنیاد شهبانو فرح ۲- سازمان رادیوتلوویزیون ملی ایران ۳- دانشگاه فارابی
مؤسسين اين سازمان می‌باشند.

ماده ۷- جلسات هیأت مؤسس:

هیأت مؤسس سالیانه حداقل یک بار در نیمه دوم خرداد ماه هر سال تشکیل جلسه خواهد داد. دعوت امضاء هیأت مؤسس به وسیله دعوت‌نامه با ذکر دستور جلسه و تاریخ و محل انعقاد جلسه از طرف مدیرعامل مرکز به عمل خواهد آمد. جلسه فوق‌العاده هیأت مؤسس، به درخواست دو نفر از اعضاء هیأت مؤسس تشکیل خواهد شد.

جلسات هیأت مؤسس به ریاست دبیرکل بنیاد شهبانو فرح یا نماینده او و یا ریاست انتخابی همان جلسه تشکیل و تصمیمات به اکثریت آراء حاضر اتخاذ می‌گردد.

ماده ۸- وظایف هیأت مؤسس به قرار زیر است:

۱- تصویب اساسنامه و تغییرات آن

۲- پیشنهاد انتخاب اعضاء شورای بین‌المللی

۳- پیشنهاد انتخاب اعضاء هیأت مدیره

۴- رسیدگی به گزارش هیأت مدیره و بازرس

۵- انتخاب بازرس

ماده ۹- هیأت مدیره:

هیأت مدیره مرکز متشکل از ۵ نفر از شخصیت‌های علمی خواهد بود که از طرف هیأت مؤسس پیشنهاد و برای مدت ۴ سال با دست‌خط علیاحضرت شهبانو منصوب می‌شوند.

ماده ۱۰- تجدید انتخاب و تفویض اختیارات:

تجدید انتخاب اعضاء هیأت مدیره بلامانع است و مادام که تجدید انتخاب نگردیده اختیارات اعضاء هیأت مدیره به قوت خود باقی است. هر یک از اعضاء هیأت مدیره می-توانند در غیاب خود اختیارات خود را به یکی از اعضاء هیأت مدیره واگذار نمایند.

ماده ۱۱- وظایف و اختیارات هیأت مدیره:

الف - پیشنهاد انتخاب مدیرعامل

ب - تعیین حقوق و مزایای مدیرعامل

ج - تصویب بودجه مرکز

د - بررسی و تصویب گزارش‌های مالی که از طرف مدیرعامل تسلیم هیأت می‌گردد.

هـ - تصویب برنامه فعالیت‌ها و پژوهش‌های مرکز

و - تصویب سازمان و آیین‌نامه‌های اداری و مالی و استخدامی که از طرف مدیرعامل

تسلیم هیأت می‌گردد.

ز - تعیین دارندگان حق امضای اسناد مالی مرکز

ح - موافقت با خرید و فروش اموال منقول و غیرمنقول و اجاره آنها

ط - تقاضا و اخذ وام

ی - پیشنهاد تغییر مواد اساسنامه

ک - پیشنهاد انحلال مرکز

ماده ۱۲- جلسات هیأت مدیره

جلسات هیأت مدیره به دعوت رئیس هیأت مدیره در محل مرکز تشکیل و تصمیمات

با اکثریت آراء اتخاذ می‌گردد. تصمیمات هیأت مدیره در دفتری ثبت و در محل مرکز

نگاهداری خواهد شد.

ماده ۱۳- انتخاب مدیرعامل:

مدیرعامل مرکز به پیشنهاد هیأت مدیره و صدور دستخط علیاحضرت شهبانو فرح

پهلوی برای مدت ۳ سال انتخاب خواهد شد.

ماده ۱۴- وظایف و اختیارات مدیرعامل:

الف - اجرای مصوبات هیأت مدیره

ب - اداره امور مرکز

ج - انتخاب و استخدام کارمندان دفتری براساس آیین نامه استخدامی مرکز

هـ - تعیین برنامه ها - طرح ها - فعالیت های تحقیقاتی و اداری و مالی در چهارچوب

مصوبات هیأت مدیره و شورای بین المللی

و - افتتاح حساب در بانک ها به نام مرکز

ز - نمایندگی مرکز در مقابل کلیه اشخاص حقوقی و طبیعی

ح - امضای قراردادهای و اسناد مالی و تعهدات به اتفاق امضای دیگری که هیأت مدیره

تعیین خواهد نمود.

ط - ایجاد هماهنگی در فعالیت واحدها و کارکنان مرکز و اعمال نظارت لازم

ی - تهیه بودجه و گزارش ها و برنامه های مالی مرکز و پیشنهاد آنها به هیأت مدیره

ک - تهیه آیین نامه ها و ضوابط اداری و مالی و پژوهشی لازم و پیشنهاد آنها به هیأت

مدیره

ل - صدور اجازه خرید هرگونه لوازم اداری و فنی و وسایل تحقیق و کتب و نشریات

مورد لزوم و خرید یا اجاره محل کار مرکز و به طور کلی هر نوع معامله ای که برای اداره

کردن مرکز در حدود بودجه مصوب لازم تشخیص داده شود.

م - نمایندگی تام الاختیار مرکز در مقابل مراجع اداری و قضایی و اشخاص ثالث با حق

توکیل به غیر و ارجاع اختلافات مرکز به اشخاص ثالث به داوری یا حل اختلافات از

طریق صلح و سازش

ن - برقراری و حفظ ارتباطات علمی و اداری با مؤسسات مشابه در ایران و کشورهای

دیگر

ث - استخدام کارکنان تمام وقت و قراردادی پژوهشی و اداری و مالی بر اساس آیین -

نامه استخدامی مرکز

ماده ۱۵- شورای بین‌المللی

شورای بین‌المللی مرکز از ۱۵ نفر از دانشمندان و صاحب‌نظرات علمی و فرهنگی است که ۲ نفر از ایران و بقیه به تناسب از سایر مناطق جهان خواهند بود، تشکیل می‌گردد.
ماده ۱۶-:

اعضای شورای بین‌المللی به پیشنهاد هیأت مدیره مرکز و تصویب هیأت مدیره مؤسس برای مدت ۴ سال انتخاب خواهند شد (هرگاه مراکز جهانی دیگر که با هدف‌های این مرکز ایجاد کردند، انتخاب اعضاء شورای عالی با تبادل نظر با این مرکز صورت خواهد گرفت).

ماده ۱۷- وظایف شورای بین‌المللی:

۱- شورای بین‌المللی یک شورای علمی و مشورتی بوده و بدون داشتن وظیفه تصویبی

۲- ایجاد ارتباط با مراکز مشابه در جهان

۳- کمک به هدف‌های این مرکز و ایجاد تعاطی و گفتگوی فرهنگی با مراکز بین‌المللی.

ماده ۱۸- جلسات شورا:

جلسات شورا به دعوت مدیرعامل مرکز در تهران و یا محلی که مرکز تعیین می‌نماید، تشکیل خواهد شد.

ماده ۱۹- بازرسی:

مؤسسين یک مؤسسه حسابرسی قسم خورده را به عنوان بازرس قانونی مرکز برای مدت یک سال تعیین خواهند نمود.

بازرس موظف است در پایان هر سال مالی گزارش عملیات مرکز و امور مالی آن را با توجه به مقررات قانونی تهیه و قبل از تشکیل جلسه سالیانه مؤسسين به هیأت مدیره

تسلیم نماید.

ماده ۲۰- امور مالی مرکز:

دارایی اولیه مرکز مبلغ -/۱,۰۰۰,۰۰۰ ریال است که تماماً پرداخت شده می‌باشد.

ماده ۲۱- منابع درآمد مرکز:

- درآمد مرکز از محل‌های زیر تأمین می‌شود.

۱- کمک‌های مرحمتی علیاحضرت شهبانو فرح پهلوی.

۲- کمک‌های دریافتی از دولت

۳- کمک‌های دریافتی از مؤسسين

۴- کمک‌های شخصیت‌های حقوقی و حقیقی ایرانی و خارجی

۵- درآمد حاصله از فعالیت‌های انتشاراتی مرکز

ماده ۲۲- انحلال مرکز:

مرکز دارای شخصیت حقوقی و غیرانتفاعی است و به پیشنهاد هیأت مدیره و تصویب

هیأت مؤسس منحل خواهد شد.

در صورت انحلال دارایی مرکز به یکی از مؤسسات فرهنگی به تشخیص هیأت

مؤسس تعلق خواهد گرفت.

ماده ۲۳- تغییرات اساسنامه:

هرگونه تغییر در مواد این اساسنامه به پیشنهاد هیأت مدیره و تصویب هیأت مؤسس

انجام خواهد گرفت.

ماده ۲۴- :

در سایر مواردی که در این اساسنامه پیش‌بینی نشده طبق مقررات قانون تجارت رفتار

خواهد شد.